

O CTITORIE LĂPUȘNEANĂ NECUNOSCUTĂ : SCHITUL UNSA

ION D. APOSTU

Pe coasta răsăriteană a masivului Dealul Mare, între actualele sate Boscoteni și Rădeni din comuna Frumușica, județul Botoșani, a existat câteva sute de ani o modestă așezare care purta numele de schitul Unsa. Desființată după 1864, în urma reformelor structurale efectuate de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, a fost cu totul uitată. Actele sale răspindite prin depozitele Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, a Arhivelor Statului din București și Iași, n-au fost cercetate de nimeni pînă acum, așa că în literatura de specialitate nu se găsește nimic despre ea ¹.

Dezinteresul, justificat într-o oarecare măsură prin faptul că aici nu s-au desfășurat activități culturale deosebite și biserica de lemn, cu hramul Schimbarea la Față, nu a lăsat nici măcar prin tradiție că ar fi fost obiect de artă, a întîrziat totuși cunoașterea cu o clipă mai devreme că a fost ctitorită de mult hulitul tăietor de boieri, Alexandru Lăpușeanu.

Se pare că acestuia i-a plăcut să-și lege numele, mai mult decît inaintașilor săi, de lucruri mai simple și mai puțin costisitoare. Așa se face că pe lîngă mănăstirile de mari proporții ca Slatina, Bistrița și Pîngărați și adăugirilor și refacerilor de la Rădăuți, Sfîntul Dumitru din Suceava, Putna și Liov ², cunoscute oamenilor de știință mai dedemult, s-au adăugat la activul său și altele mult mai modeste ca Mănăstirea de la Greci ³, schitul Zosin ⁴ și Mănăstirea de pe Vale de la Vinătorii Bistriței ⁵, identificate mai recent de regretatul cercetător Alexandru I. Gonța.

1 Cîteva informații se găsesc totuși în Iustin Gașpar, Schituri și biserici de lemn din raionul Hîrlău, Mitrop. Mold. și Suc., XXXIV, (1958), nr. 11-12, p. 915.

2 C. C. Giurescu — Dinu Giurescu, Istoria Rom., 2, Buc., 1976, p. 289.

3 Mănăstirea de la Greci din țarina Iașilor — o ctitorie dispărută de la Alexandru Lăpușeanu, Mitrop. Mold. și Suc., XXXV, (1959), nr. 1-2, p. 50-59.

4 Un așezămint de cultură de la Alexandru Lăpușeanu pe valea Secului înainte de ctitoria lui Nestor Ureche : Schitul lui osin, Mitrop. Mold. și Suc., XXXVIII, (1962), nr. 9-12, p. 694-712.

5 O nouă ctitorie necunoscută a lui Alexandru Lăpușeanu : Mănăstirea de peste vale de la Vinătorii Bistriței, Mitrop. Mold. și Suc., XLII, (1966), nr. 3-4, p. 178-191.

În rîndul acestora din urmă, ne înscriem și noi cu schitul Unsa, care face obiectul comunicării de față.

Primele informații despre acest schit le extragem dintr-o carte domnească din 1719 (7227) aprilie 25, ieșită din cancelaria voievodului Mihail Racoviță (1715—1726). Din această carte aflăm că a venit în fața sa egumenul mănăstirii Slatina și a cerut să-i întărească dreptul de stăpînire asupra schitului Unsa, căpătat ca metoh de la Alexandru Lăpușneanu voievod (1552—1561); 1564—1568). Ca act însoțitor nu prezintă însă cartea acestuia, ci numai o întăritură de la Gheorghe Ștefan voievod (1653—1658) care afirmă că a văzut-o și a întărit-o, cum face dealtfel și Mihai Racoviță acum ⁶.

Desigur cartea Lăpușneanului s-a pierdut, datorită, cum spune foarte plastic un act pe care îl vom întîlni mereu pe parcurs, „întîmplărilor ce-au fost în pămîntul acesta“ ⁷, cum se va pierde ulterior, ca și multe altele, și cea de la Gheorghe Ștefan, pentru că nu mai apare printre actele mănăstirii Slatina.

Lipsa lor, în special cea a lui Alexandru Lăpușneanu, se simte puternic mai ales la stabilirea datei devenirii ca metoh și eventual a construirii schitului Unsa. După opinia noastră, amîndouă datele, sînt în strînsă relație cu tîrnosirea mănăstirii Slatina, adică cu anul 1599. Pledează pentru aceasta și mîrturia semnată de mai mulți boieri în 1755 (7263), care afirmă că schitul a fost dat mănăstirii Slatina cu 200 de ani în urmă ⁸; adică în 1555, ceea ce nu pare verosimil, știindu-se că mănăstirii i se pusese piatra de temelie în anul 1554 ⁹. Faptul că amîndouă așezămintele au primit același hram, Schimbarea la Față, ne face să credem că au apărut concomitent și schitul a devenit chiar de la început metoh mănăstirii Slatina, cum de altfel și afirmă întăritura din 1751 (7259) ianuarie 12 de la Constantin Mihail Cehan Racoviță voievod (1749—1753; 1756—1757) ¹⁰.

Apropo de aceleși cuvinte această întăritură, ca și cea anterioară din 1740 (7248) mai 22 de la Grigorie Ghica voievod (1726—1733; 1735—1741) ¹¹, repetînd aidoma pe cea a lui Mihail Racoviță voievod, fac volnică mănăstirea Slatina, prin egumenul ei, să ia sama schitului Unsa de toate veșmintele, odoarele, cărțile, bucatele și „dreasăle“ și să ție călugării de aici sub ascultare.

Nici un cuvînt de moșii și alte bunuri materiale care să aparțină schitului. Totuși schitul Unsa a avut și moșie. Altfel, chiar logic vorbind, nu-și aveau rostul întăriturile voievodale de mai sus, ca și cele care au urmat mai tîrziu (cea din 1765 iunie 13, de la Grigorie Alexandru Ghica ¹², cea din 1787 iunie 20, de la Alexandru Ioan Ipsilanti ¹³

6 Bib. Ac. R.S.R., 35/CLXXXVII. Anexa I.

7 Idem, 116/CLXXXVII. Anexa III.

8 Arh. St. Buc., M-rea Slatina, I/1. Anexa V.

9 C. C. Giurescu — Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 289.

10 Bib. Ac. R.S.R., 133/DCLXXVII. Anexa IV.

11 Idem, 36/CLXXXVII. Anexa II.

12 Idem, 38/CLXXXVII. Anexa VI.

13 Idem, 39/CLXXXVII. Anexa III.

și cea din 1803 mai 7 de la Alexandru Constantin Moruzi¹⁴) pe numai câteva cărți (1 liturghier, o evanghelie, un apostol, 2 trioade, un minei, un molitvenic, o octoih, și o psaltire) și câteva obiecte de gospodărie (o caldare, 2 topoare, o pereche fiare de plug, un ciocan de coasă și două poloboace), cum inventariază un document din 1779¹⁵. Ea se numea Horgești, pe ea se ridicase schitul și îi fusese dată „tot de acel ctitor Alexandru vodă Lăpușneanu“¹⁶. Numai că această moșie, datorită inexplicabilei tăceri asupra ei a primelor documente, era rîvnită de boierii din jur și a adus multe necazuri mănăstirii Slatina și a metohului ei. Un prim conflict l-au avut cu sulgerul Lupul Crupenschi și fratele său Pahomie Crupenschi, care profitînd de vremurile tulburi prin care trecea Moldova și de faptul că erau vecini cu schitul ajuns pustiu și dărăpănat, îl înoiesc și-l stăpînesc „cătăva vreme“ cum glăsuiește înțelegerea încheiată ulterior — 1742 (7250) ianuarie 17 — în fața mitropolitului Nichifor și a vel logofătului Sandul Sturza de cei doi și de mănăstirea Slatina¹⁷. Se vede treaba că înnoirile aduse schitului au fost destul de substanțiale, de vreme ce călugării au acceptat ca în schimbul a șase oacă de ceară, să prelungească această „cătăva vreme“ pînă la moartea lui Pahomie Crupenschi, întîmplată în 1765¹⁸.

Între timp însă apar stăpînii moșilor Rădeni și Boscoteni, medelnicerul Vasile Balș, comisul Grigore Balș și postelnicul Neculai Aslan, care nu se mulțumesc numai cu ciuntirile făcute pînă acum moșiei schitului, ci vor s-o desființeze cu totul, spunînd că acesta n-are moșie și între Rădeni și Boscoteni n-au auzit să fi fost o moșie cu numele Horgești. Problema ar fi putut lua o întorsătură gravă dacă Pahomie Crupenschi ajutat de fratele său Lupul care devenise din 1746 proprietarul Feredienilor¹⁹ și a actelor lui, nu scotea dintre ele o carte de judecată din 1705 (7213) iunie 25, deci cu 14 ani înaintea documentului de la Mihail Racoviță, de la proin mitropolitul Sucevei Sava, biv vel logofătul Ion Buhuș și biv vel postelnicul Panaite, care judecaseră un litigiu de cumpărătură a unei părți din satul Boscoteni, între proprietarul de atunci a moșiei Rădeni, jîtnicerul Grigore Jora și comisul Gheorghită, ginerele celebrului hatman Alexandru Buhuș și a soției sale Safta Ureche, nepoată de frate a cronicarului Grigore Ureche.

Judecata dăduse cîștig de cauză comisului Gheorghită, pe motiv că între Boscoteni și Rădeni se interpune moșia Unsei, Gheorghită avînd, prin moșia lui Feredieni, hotar comun cu Boscotenii, ceea ce pe atunci era un motiv de prioritate, cu toate că Grigore Jora era cumnat cu Ștefan Prăescu vînzătorul și urmaș direct al fostului proprietar Constantin Jora armașul²⁰.

14 Idem, 83/CLXXXVII. Anexa IX.

15 Idem, 122/CLXXXVII.

16 Vezi nota 8.

17 Bib. Ac. R.S.R., 116/CLXXXVII.

18 Idem, nota 12.

19 Arh. St. Buc., M-rea Neamțului, XLIX/9.

20 Idem, XLIX/3.

După această carte își formează convingerea boierul trimis de Matei Ghica voievod (1753—1756) ca hotarnic, că în pofida celor susținute de boierii Bălșești, schitul a avut moșie între Boscoteni și Rădeni, stabilindu-i cu ajutorul martorilor și hotarele pe care le consemnează în mărturia din 1755, utilizată des de noi în rîndurile de față.

Interesant este că motivele invocate de boierii Bălșești în acest an, au fost preluate și de doctorul Iosif Viola, care ajuns proprietar la Rădeni, prin cumpărare la mezat, obține pe baza lor în 1843 de la comitetul de judecată format din D. Ralet și C. Florescu de la Judecătoria ținutului Botoșani, câștig de cauză împotriva mănăstirii Slatina²¹.

Desigur, pricina, ajunsă la Divanul Apelativ al Țării de Sus, este reluată și printr-un model de analiză și interpretare a documentelor, consemnat în Jurnalul încheiat și iscălit de I. Beldiman, Răducanu Prăjescu și M. Manu în 7 octombrie 1844, flagrantă nedreptate este anulată.

Domnitorul Mihail Sturza, ratifică în 1845 și problema este astfel lichidată²².

Revenind acum la obiectu strict al subiectului nostru, observăm că nici una dintre cărțile domnești nu menționează în mod explicit pe Alexandru Lăpușneanu drept ctitor al schitului Unsa. Știind însă că nimeni, fie el chiar și domnițor, nu putea închina nimic din ceea ce nu-i aparținea de fapt, precizarea ar fi fost de prisos. O face însă fără să se sfiască vel postelnicul Lupul Crupenschi într-o scrisoare fără dată certă către domnitor²³ și-i cuprinsă și în câteva acte oficiale, date de noi în Anexe. Va reveni mai târziu ca un leit-motiv în scrisorile caminarului Neculai Istrati, vechilul din 1845 al mănăstirii Slatina în amintitul proces cu doctorul Iosif Viola, către domnitor²⁴ și marele logofăt²⁵ și chiar în cea a proin mitropolitului Veniamin către Divanul Domnesc după terminarea procesului²⁶.

De fapt, acum nu mai putea fi vorba de ctitoria lui Alexandru Lăpușneanu, ci numai de moșie. Biserica, care nu se știe măcar cum arăta, nu mai exista. Durată din lemn, supusă intemperiiilor vremii, cariilor și neglijenței oamenilor²⁷, la care putem adăuga și prădăciunile turcești și tătărești, dintre care noi vom aminti numai două. Cea din iunie 1788, relatată de o inscripție de pe un penticostar de la biserica din Feredeni, cînd tătarii „au prădat din pargine(a) de la Storești și pînă la Hîrlău“ și cea din acelaș an, cînd un podghiaz de turci și de tătari (dacă nu cumva va fi fost aceeași acțiune), au dat un atac la curtea stolnicului Iordăchi Crupenschi, au ucis și au luat robi din satele dinjur, comunicată meteoricului domn Emanoil Roset (1788—1789) de fugarul, se pare, pe

21 Bib. Ac. R.S.R., 165/DCLXXVII.

22 Arh. St. Iași, Div. Dom., Tr. 1137, Op. 1290/127, p. 283-285.

23 Arh. St. Buc., A. N., CXXXVII/8.

24 Bic. Ac. R.S.R., 168/DCLXXVII și 172/DCLXXVII.

25 Idem, 170/DCLXXVII.

26 Arh. St. Iași, Div. Dom., Tr. 1137, Op. 1290/127, p. 381.

27 Purțătorii de grijă erau aproape analfabeti.

aceste meleaguri, mitropolitul Leon Gheucă²⁸. Schitul Unsa, din imediata apropiere, nu putea scăpa în nici un caz neatins.

Dealtfel va fi fost ultima picătură într-un vas prea plin. Oricît de substanțiale vor fi fost înnoirile făcute schitului de Lupul și Pahomie Crupenschi pînă în 1742, nu puteau să dureze prea multă vreme. În 1778, ce va mai fi rămas din ctitoria lui Alexandru Lăpușneanu, era într-o stare dezastruoasă. Cei cîțiva călugări de aici, pentru a putea asculta slujbele religioase, duminica și sărbătorile, se împrăștiau pe la bisericile satești²⁹. Sîrbul Teodosie, nacialnicul schitului, care își luase angajamentul că va reface biserica, nu numai că nu-și dădea nici un interes, dar și bruma de avere ce o mai avea, o risipea în interese personale³⁰.

Se pare totuși că mai rămăsese ceva pe lîngă schit, de vreme ce Dionisie, nacialnicul schitului Zbereni, intervine pe lîngă egumenul mănăstirii Slatina ca să dea în seama lui schitul Unsa, făgăduind și el cele șase ocă de ceară „cum este obiceiul” și obligîndu-se să facă și biserica. Din scrisoarea lui, datată 14 iulie probabil 1778, reiese că are intenția să așeze acolo călugărițe, printre care și două din surorile sale. Înștiințează că le-a trimis la Iași, pentru a obține și aprobarea mitropolitului³¹.

Situația de la Unsa fiindu-i cunoscută³² și cererea călugărițelor care nu mai puteau sta la Todirești din cauza turcilor socotind-o îndreptățită, îl fac pe mitropolitul Gavriil Callimachi ca prin scrisoarea din 12 martie 1779, către egumenul Slatinei, Ghenadie, să transforme schitul Unsa în schit de călugărițe³³.

Ce fel de viață monahală s-o fi dus, pînă la această dată în așezarea de sub Tîncușa, este greu de spus. Numai cîteva nume de viețuitori au ajuns pînă la noi. Cel mai vechi este Serafim Unsa, probabil nacialnic aici, care și-a lăsat numele pe o Evanghelie tipărită în 1750 (7258) la București și dăruită mănăstirii Slatina de Matei Ghica voievod în 1754 (7262), de unde a fost adusă la biserica nou zidită a comisului Iordachi Crupenschi din Feredieni, printr-un schimb³⁴. Urmează apoi Pahomie Crupenschi monah ot Unsa și uzufructuar al moșiei Horgești, Damian, Dositei și Ioanichie Balan³⁵. În 1765 aprilie 17, este numit purtător de grijă ieromonahul Vartolomeu, care va fi înlocuit de ierodiaconul Gheodeon în 1767³⁶. Ultimul este sîrbul Teodosie cel împodobit cu multe defecte de ieromonahul Sava, trimis pe 10 iunie 1778 de mănăstirea să facă cercetări la fața locului³⁷.

Cu acesta se încheie primul capitol din istoria acestui schit.

28 Arh. St. Buc., A. N., CXXXIV/2.

29 Bib. Ac. R.S.R., 127/CLXXXVII.

30 Idem, 126/CLXXXVII.

31 Idem, 128/CLXXXVII.

32 Trimisese doar în 1778 septembrie 3, pe protopopul de Botoșani să facă cercetări la Unsa. Vezi 119 și 120/CLXXXVII.

33 Idem, 123/CLXXXVI.

34 Nr. de inventar a bibliotecii, 21.

35 Vezi. Anexa V.

36 Bib. Ac. R.S.R., 118/CLXXXVII.

37 Idem, 125/CLXXXVII.

Transformarea lui din schit de călugări în schit de călugărițe, a însemnat pentru el un reviriment. Harnicele măicuțe, prin firea lucrurilor mai calculate și mai gospodine, au pornit hotărâte să-și respecte angajamentele luate față de mănăstirea Slatina, căreia îi rămăseseră în continuare subordonate juridic. Promiseseră prin mitropolitul Gavriil Callimachi să dea și ele venitul ce-l avusese mănăstirea de la schitul Unsa și mai ales „Să facă acolo și biserică, cea veche fiind cu totul stricată”³⁸ și s-au ținut de cuvânt. Cantitatea de ceară pentru moșia schitului a fost ridicată de la șase ocă, la cincisprezece ocă, așa cum plătea Iordachi Crupenschi în 1780³⁹ și în cele din urmă au ridicat și biserică. Când s-a ridicat această biserică, ca și la cea a lui Alexandru Lăpușneanu, nu deținem date sigure. Fapt este că măicuțele au demolat întreaga ctitorie a voievodului și au mutat-o ceva mai la vale. Au făcut-o tot din lemn și probabil nu i-au pus nici o pisanie. După dimensiuni, era tot atât de modestă ca și cea dinaintea ei. Cheltuielile, dat fiind că lemnul, materialul principal, se găsea la cițiva pași de vechiul schit, fără îndoială destul de reduse, ne fac să credem că darea ei în folosință nu a întârziat mult după anul 1779.

În orice caz, în 1787 iunie 20, în urma jalobei egumenului Macarie și a soborului mănăstirii Slatina, Alexandru Ioan Ipsilant voievod (1786—1788), după ce enumeră toate documentele înaintașilor în domnie, cercetate de vel logofătul Nicolae Roset, întărește, după cum am amintit ceva mai sus, și el mănăstirii Slatina, schitul Unsa cu șia lui Horgești⁴⁰. O nouă întăritură, cerută de astă dată de însăși călugărițele de aici, cu unele îmbunătățiri materiale pentru ele. va da Constantin Moruzi voievod (1802—1806) în 1803 mai 7⁴¹, dar cu aceasta am ieșit din subiectul propus.

O întrebare totuși se impune. Ce a determinat pe Alexandru Lăpușneanu să aleagă tocmai acest loc pentru ctitoria sa ?

O ipoteză ademinătoare ne prezintă C. Cojocaru în articolul său „Mitropolitul Grigore Roșca”. Acesta presupune că înaltul prelat, văr primar prin mamă cu Petru Rareș și prin acesta și cu Alexandru Lăpușneanu, spunem noi, pentru că luase în căsătorie pe Ruxanda, fiica lui Rareș, și-ar fi putut avea locul de naștere în dispărutul sat Roșca, de la care și-ar fi luat și numele, identificat în unele lucrări de prestigiu, cu actualul sat Unsa⁴². Ar fi o explicație cum nu se poate mai plauzibilă a existenței ctitoriei lui Lăpușneanu pe aceste meleaguri. Din păcate identificarea este prea fragilă. Se opun considerente geografice și istorice. aMi întâi, documentul din 1437 (6945) octombrie 5⁴⁴, prin care

38 Idem, 123/CLXXXVII.

39 Idem, 124/CLXXXVII.

40 Anexa VIII.

41 Anexa IX.

42 C. Cojocaru, Mitropolitul Grigore Roșca, Mitrop. Mold. și Suc., LIV, (1978), nr. 1-2, p. 61-70.

43 Doc. Hist. Rom., A, Mold., I, 1975, p. 506, indice ; Ist. Rom., II, 1962, p. 313, tot indice.

44 Doc. Hist. Rom., A, Mold., I, 1975, p. 244-245.

voievozii Iliăș și Ștefan dăruiesc mănăstirii Pobrata cele câteva sate, printre care și satul unde a fost Mihăilă Roșca, cu toate identificările făcute în 1767 iunie 7 de Procopie dascăl, este foarte confuz. După el Răpcinții din document devin Ripicenii și Muntele cel Înalt se transformă în Dealul cel mare. Ori un hotar comun între Ripiceni și Unsa, nici nu poate fi luat în considerație. Cît despre Muntele cel Înalt, identificat Dealul Mare, se întinde, după V. C. Tufescu care îl studiază⁴⁵, de la șeaua Bucecei, pînă în șeaua Ruginoasei. eD la linia de sate Cristești, Copălău, Flămînzi, Deleni, Hîrlău, Cotnari și Băiceni, pînă-n riul Siret. În această situație orice localizare devine imposibilă.

Al doilea document, cel din 1438 (6946) august 18, de la aceeași voievod, dă toponime ca „Valea Mare“, „Crucea de Piatră“, „Stîlpul lui Piscan“, care nu se potrivesc deloc cu împrejurimile satului Unsa⁴⁶.

Mai explicit mi se pare documentul din 1443 (6951) noiembrie 29, de la Ștefan voievod, care după ce enumeră satele dăruite mănăstirii din Poiana pe Pobrata, Prut și Botne, adaugă „*pe Bahlui, sub Hîrlău*“, unde este *Mihailo și cu moară*“⁴⁷ (s. n.).

Deci, cum nu se poate mai clar. Satul Roșca se găsea pe Bahlui, avea moară în el și, urmînd cursul Bahluiului, era în jos de Hîrlău, adică între Iași și Hîrlău. Schitul Unsa, era în sus de Hîrlău, așa cum apar și Delenii într-un document din 1430 (6938) iulie 7⁴⁸, înconjurat de renumitul codru al Hîrlăului și despărțit de Bahlui prin platforma Holm cu cei 540 metri altitudine⁴⁹.

Un ajutor în această privință ni-l oferă și ultimul document în care se mai vorbește despre satul Roșca. Cel din 1448 (6956) aprilie 5, de la Petru voievod, în care se precizează că acesta „este lîngă Hîrlău“⁵⁰. Ori schitul Unsa, căci sat Unsa n-a existat aici pînă în a doua jumătate a secolului trecut, a avut între el și Hîrlău, distanța de 16 kilometri, acoperită de foste seliști domnești atîrnătoare de ocolul tîrgului Hîrlău, satele cu vechime istorică: Delenii (1430), Feredenii (1590) și Boscotenii (1612). Cît despre cojocarii și ceilalți meșteri din acel sat, scutiți de podvoadă, iliș și celelalte angarale, numai prin faptul că au existat, arată un standard de viață evoluat, ceea ce nu credem să fi fost în plin codru.

De altfel nici un document din cele întîlnite de noi pînă acum, nu amintesc de vreo seliște sau sat care s-ar fi aflat pe locul unde și-a dus existența schitul Unsa, așa că și întrebarea de la începutul acestui paragraf rămîne fără răspuns, pînă cînd nu va ieși la lumină un document care să aducă și rezolvarea ei.

Pînă atunci să ne mulțumească faptul că din multele necunoscute care grevează viața și activitatea voievodului Alexandru Lăpușneanu și nu mai puțin și a altora, a mai apărut o frîntură și aceasta nu-i Chiar așa puțin.

45 Victor C. Tufescu, Dealul Mare Hîrlău, Bulet. Soc. de Geog., tom. LVI, (1937), p. 55.

46 Doc. Hist. Rom., op. cit., p. 264-266.

47 Ibidem, p. 345-347.

48 Ibidem, p. 146-147.

49 Victor C. Tufescu, op. cit., p. 119.

50 Doc. Hist. Rom., op. cit., p. 392-393.

ANEXE

I

7227 (1719) aprilie 25. Io Mihail Racoviț(ă) voevoda b(o)j(iiu) mil(o)st(iiu) g(o)sp(o)d(a)ră zemli Moldavscoi.

Facem știre cu această carte a domnii meale, p(r)ecum au vinit înaintea domnii meale rugătoriul nostru egumenul de la sfânta mănăstire Slatina și ni-au arătat o carte de la răposatul domnu Ghiorghe Ștefan vod(ă) în care scrie p(r)ecum au văzut cartea lui Alecsandru vod(ă) scriind pentru mănăstirea Unsa, p(r)ecum au datu să hie mitoh svintei mănăstiri Slatinei, să aibă călugării de la mănăstirii de la Unsa a-ș(i) da sama la egumenul de Slatina de toate veșmintile și odoarali și cărții și dreasăli mănăstirii Unsăi.

Pentru că văzind domnia mea cartea lui Ștefan vod(ă) ci ari, ci și domnia mea am întărit svintei mănăstiri Slatina să fie volnic egumănu să ia sama călugărilor de la Unsa de toate a măn(ă)stirii bucate, odoar(e), veșminte, cât și driasă și s(ă) asculte de egumănu de Slatina, p(r)ecum scrie și carte(a) lui Ghiorghe Ștefan vod(ă).

7227 apr(ilie) 25.

Bic. Ac. R.S.R., 35/CLXXXVII. Original, semnătura voievodului, pecete mică; o copie la 131/DCLXXVII.

II

7248 (1740) mai 22. Io Grigorie Ghica voevoda bojiiu milostiiu g(os)podară zemli Moldavscoi.

Facem știre cu această carte a domnii mele, precum au venit înainte(a) domnii mele rugătoriul nostru egumenul de la m(ă)n(ă)stire(a) Slatinii și ni-au arătat cărți de la răposații domni ce-au fostu mai (i)nainte de noi, scriindu pentru m(ă)n(ă)st(i)re(a) Unsa precum au fostu dată încă de răposatul Alexandru vod(ă) ca să fie metoh m(ă)n(ă)stirii Slatinii.

Pentru aceasta dară văzindu domnie(a) me(a) cărțile altor fericiți domni, am dat și de la domnie(a) me(a) și am întărit sfintii m(ă)n(ă)stirii Slatinii ca să aibă acel metoh, pre m(ă)n(ă)stirea Unsa, suptu ascultare(a) lor și să fie volnic egumenul de Slatină a lua samă de toate bucatele și veșmintele și odoarale și cărțile și dreasăle m(ă)n(ă)stirii Unsă și să-ș(i) dea sama la egumenul de Slatină și să asculte de dănsul după cum le scriu cărțile și de la alți domni.

Aceasta scriem.

vlt 7248 mai 22.

Bibl. Ac. R.S.R., 36/CLXXXVII. Original, semnătura voievodului, pecete cu tuș roșu; o copie la 132/DCLXXVII.

III

7250 (1742) ianuarie 1. Nichifor Mitropolit.

Lupul Krupenschii sulgierea, împreună cu fratele meu Pahomie monah, dat-am adevărată scrisoarea noastră la mână egumenului și a tot soborul de la sfânta m(ă)n(ă)stirea Slatinea, precum să știe că având m(ă)n(ă)stirea Slatina un metoh, anumea Unsa, care s-au aflat TOT DE UN CTITOR FĂCUTE AMÂNDOAO (s. n.)

și din (în)țâmplările vremilor ce-au fost în pământul acesta, rămăind Unsa pustie mulți ani, neputând călugării s-o cerce și fiind aproape de casele noastre, ne-am apucat di-am înoit-o și am grijit-o cu ceale ce trebuesc și am stăpănit-o noi câtiva vreme.

Iar acmu (i)eșind călugării de la Slatina cu hrisoave gpd și cerșând-o la stăpânirea lor și dovedind-o că-i drept metoh Slatinii și având multă pricină între noi, pe urmă am stătut la socoteală și la învoială înaintea sfinții sale părintelui chir Nichifor mitropolitul și a dum(isale) Sandul Sturzea vel log(o)f(ă)t și ne-am așăzat ca să fiea acest metoh Unsa tot la sama noastră în viața frăține-mieu lui Pahomie, iar noi să aveam a da pe an la măn(ă)stirea Slatina către 6 ocă de ceară, iar după moartea lui Pahomie să aibă călugării de Slatină a lua și a-și stăpâni metohul Unsa cu tot venitul ei.

Și așa învoindu-ni și tocmindu-ni, ni-am dat și scrisori unul la mână altuia și pentru mai bună credință am iscălit.

In Iaș(i) vlt 7250 ian. 1.

Bib. Ac. R.S.R., 116/CLXXXVII. Original. Semnături: deasupra, Nichifor mitropolit, dedesupt Sturza vel log(o)f(ă)t, Lupul Krupenschi, monah Pahomie.

IV

7259 (1751) ianuarie 12. Noi Costandin Mihail Cehan Racoviț(ă) v(oe)v(o) bojiu mil(o)st(iiu) gospodar zemli Moldavscoi.

De vremi ce rugătorii noștrii, ieromonahul Ghedeoan egumănu și cu alți părinți călugări de la s(finta) monastire Slatina, unde iaste hramu(l) Preobajeniea Domnului nostru I(i)s(us) Hristos, ne-au arătat cărți gospod(ărești) de la preainălțat părintele nostru, mărie sa Mihaiu vodă și de la domnia sa Grigorie Ghica vodă și de la alți domni mai vechi, pentru schitul Unsa țin(u)t(ul) Hirlăului, că dintr-un început iaste metoh monastirii Slatinii, iată dară și domniea me(a), urmînd acelo-raș(i) luminați domni, întărim cu cartea aceasta monastirii Slatinii, că precum păără amu, asămîne(a) și de amu înainte schitul Unsa să fie nestrămutat de supt ascultarea Slatinii și călugării ce vor fi purtători de grijă la Unsa, să-ș(i) de(a) sama la egumenu(l) de Slatina, după rânduiala vechi, de veșminte, de cărțile bisăricii, do odoară și de alte de toate și întru toate și întru toate să fie supuși numitului egumen, precum le scriu și cărțile luminaților domni vechi.

Întru alt chip să nu fie.

vleto 7259 ghenar 12.

Bib. Ac. R.S.R., 133/DCLXXVII. Copie din 1841, iunie 29, întărită de Teodorit arhimnadrît și Canta vel logofăt, ca fiind „întocmai cu originalul”.

V

1755 (7263). Facem știre cu această mărturie, că fiind orănduit de mărie sa prea înălțat d(o)mnul nostru Io Matei Ghica v(oe)v(od) ca să hotărăm moșiile dumilor sali Lupul Crupenschi biv stol(nic) și a lui Vasăli Balșe med(elnicer) și a fratelui său Grigorii Balșu pit(ar) și a lui Neculai Aslan post(elnic) și a măn(ă)stirii Unsăi, care este mitoh la m(ă)n(ă)stirea Slatina, care-i zidită de răposatul Alecsandru vod(ă) Lăpușneanu, adecă proin egumăn de Slatina și Pahomie Crupenschi monah ot Unsa și Dămian monah și Dositei monah tot de la măn(ă)stire(a)

Unsa, și Atănasăi egumen de la măn(ă)stire(a) Dragomirna și cu tot soborul de acolo, având pricini între dănsii; jeluiau în tîmbar călugării de la mănăstire(a) Unsăi, de mai sus numiți, pe dum(nealor) Bălșești, iar de mai sus numiți, cum că au o mănăstioară ce să cheamă Unsa, CAREA ESTI FĂCUTĂ IARĂȘI DE ACEL CTITOR ALEXANDRU VOD(Ă) LĂPUȘNEANU (s. n.) și au dat-o metoh sfintei m(ă)n(ă)stiri Slatina de 200 de ani; și i-ar fi dat acestii m(ă)n(ă)stioare acel ctitor și moșie(a) ce-i zici Horjești și au stăpănit-o până la o vreami și în lat și în lungu, asemeni cu moșiile acestor de mai sus numiți boiari, Rădenii și Buscătenii, fiind în mijlocul acestor 2 moșii m(ă)n(ă)stirea; iar, de la o vreamii, au scurtat-o niamul acestor boiar(i) în lungu, și ei, așea scurtată, tot și-au stăpănit moșie(a) pără într-acest an; iar, într-acest an, au luat-o cu totul Bălșeștii zicînd că Unsa, m(ă)n(ă)stirea, n-are moșii, nici Horjeștii n-au auzit să fie între Buscăteni și între Rădeni, dar, pe aceste zise a lor, n-au arătat nici o scrisoare, zicînd călugării că toate scrisorile m(ă)n(ă)stirii Slatinii li-au luat leșii la vreamie(a) răscoalelor.

Deci, fiind de faț(ă) și dum(nealui) Vasăli Balșu med(elnicer) și dum(nealui) Gligorie Balșu comisul, au răspunsu că m(ă)n(ă)stirea Unsa, sau Slatina, moșie între Buscăten(i) și între Răden(i) n-au, arătînd și multe zapisă și urice domnești pe Răden(i) și Buscăten(i) în care scrisori, nice într-una nu arată să fiea hotar deosăbit să despartă Buscătenii de Rădeni. Dar Pahomie Crupenschi au scos o carti de giudecată din vălet 7213 (1705) de la răposatul Sava mitropolitul și de la Ioan Buhuș biv vel log(of)ă(t) și Panait biv vel post(elnic), orînduiți din poronca gpd. de au giudecat pe Grigori Jora jit(nicer), ficiorul lui Costandin jora armaș și cu Gheorghit(ă) comisul, ginerile lui Alexandru Buhuș hat(man) și a Saftii Urechioai, pentru satul Buscăteni, scoțîndu-l la vânzare Ștefan Prăjescul, ginerile lui Costandin Jora armaș, vrînd Gheorghit(ă) comisul să-l cumperea, iar Grigorii Jora jit(nicer) n-au vrut să-l lase să cumperea, zicînd că mai volnic esti el să cumperea, că esti moșie(a) părinților lui, di pe Costandin Jora armaș. Dar, Ghiorghi comisul, așe deade samă, cum (că) acel sat Buscătenii esti alătura cu hotarul lui, a Feredienilor, iar Grigorii Jora jit(nicerul) esti pisti al treile(a) hotar, adecă desparte între Feredieni și Buscăteni, moșie(a) m(ă)n(ă)stirii Unsăi; iar Jora jit(nicerul) au dat iarăși samă că, de la un loc, să impreună iarăși(i) Buscătenii cu Rădenii, precum pre largu arată acea mărturie(a) acelor boeri.

Și, văzînd eu această carte, carea de atuncea sînt 50 de ani, și alt(ă) gâlceavă n-au mai născut nice de o parte, am socotit că m(ă)n(ă)stirea Unsa are moșie între Buscăteni și între Rădeni, însă nu lungă precum mărgu cele 2 hotară, ci mai scurtă.

Deci, fiind și acești călugăr(i) bătrîn(i) de la Unsa, anumi Dămian monah și Ionichie Bălan și Dosoftei monah și fiind și un Dumitrașcu Muntianul, slug(ă) veche a Jorăi vist(iernicul), om ca de 60 an(i) și, neștiînd nime(ni) hotarul acestii moșii a m(ă)n(ă)stirii, s-au cetit carte de blăstăm și am pus brazda în capul lui Dumitrașcul Muntianul și a călugărilor și pe unde au arătat ei că au apucat ei din om în om că au stăpănit m(ă)n(ă)stirea și Jora vist(iernicul), s-au priimit și (de) egumenul cu toți călugării și (de) boerii Bălșești și li-am dat și eu să-ș(i) stăpânească călugării de Unsa moșie(a) cu pace, puîndu și pietri hotară den giur împregiurē începînd în tîmbar de supt pădurea despre apus, s-au pus o piatră în poiana Unsăi, supt pădurea, în costișe, din gios de drum, în dreptul unui fag mare ce

esti din gios de drum ; și de acoloa, spre răsărit, în muche(a) dialului, aproape de unde să sfârșăști pădurea Flocoasa, lângă drumul ce mergi la câmpu, din sus de drum ; și, de acoloa, tot spre răsărit, la câmpu, s-au pus altă piatră, din dial de o curmătură, în care curmătură sint și izvoară ; și, de acoloa, tot spre răsărit și la câmpu, piste părăul Rădenilor, în muche(a) dialului ce să cheamă Halmul, deasupra unui lut galbăn ce este supt muche(a) dialului, în costișea, s-au pus piatră din sus de o moviliț(ă) ; și de acolo, tot spre răsărit, piste podiș, pără în muche(a) hărtopului Zavului, iar s-au pus piatră ; și de acolo, peste vale(a) Zavului, în piscu, aproape de o curmătură de dial, s-au găsit piatra veche fund ; și de la această piatră vechi ce s-au găsit fund, s-au pus și altă piatră, mai sus de ace(a) ce s-au găsit, tot pe piscul acestui dial ce s-au găsit piatra ce(a) vechi, iar fund ; și de acolo, iar ni-am întors spre apus, printre Rădeni și printre moșie(a) mănăstirii, piste vale(a) Zavului, pe din sus de o curmătură și piste un hărtop, s-au pus alt(ă) piatră în dial, în gios de o moviliț(ă) ; și de acolo, piste drumul ce vine de la Hărlău și mergi la Botoșen(i) și piste părăul ce vine de la Răden(i) spre apus, din dial de drumul ce vine de la Răden(i) și mergi la Feredien(i), supt pădurea Flocoașăi, s-au pus piatră ; și de acolo, piste pădurea, spre apus și piste părăul ce vine de la iazul măn(ă)stirii Unșăi, piste o băhnicioară, s-au pus piatră, cam într-o costișe din sus de m(ă)n(ă)stire ; și de acolo, piste pădurea, pă(n unde mărgu și alte moșii.

Și după alegirea și hotărârea ce am făcut, am dat și de la mine această mărturie hotarnică, iscălită și de toți câți s-au întâmplat.

Aceasta înștiințăm.

let 7263

Arh. St. Buc., M-rea Slatina, I/1. Original. Semnături două indescifrabile, Lupul Crupenschi stolnic, Isaia dichiul Dragomirni, Vasile Balș medelnicer și Grigori Balș comis.

VI

1765 iunie 13. Noi Grigorie Alexandru Ghica v(oi)e vod bojiiu milostiiu gospodar zemli Moldavscoi.

Dat-am carte(a) domnii melea cuvios rugătoriu(lui) nostru Ghenadie igum(en) și a tot soborul de la sf(i)nta mănăstire Slatina, ca să fie volnici cu cartea domnii melea a-ș(i) stăpâni a lor dreaptă moșie anume Horgeștii în ținutul Hîrlăului, pe care moșie iaste schitul ce se numește Unsa, după scrisori ce au.

Cari schit Unsa și moșiea Horgeștii, de la o vreme și până acmu, au fost supt stăpânire(a) lui Pahomie Crupenschi luată cu tocmală de la monastire, ca în vieața lui să nu-l strămute nimeni de la acest schit, numai el să aibă a da la mănăstire(a) Slatinii câte șasă oc(ă) ceară, iar după moarte(a) lui Pahomie să rămîie schit(ul) Unsa cu moșie, iarăși în stăpânirea măn(ă)stirii, după cul le scriu scrisorile luminaților domni, dănd Lupul Crupenschii stol(nic) și cu frati-său Pahomie și scrisori la monastire pe acea așezari, iscălită de răposatul Nechifor mitropolitul țării i de dum(nealui) Sandul Sturza vel log(o)f(ă), cari scrisoare s-au văzut.

Acum murind Pahomie Crupenschi, au rămas schitul Unsa și cu moșiea Horgeștii iarăși în stăpânire(a) măn(ă)stirii Slatinii.

Drept aceia să fie volnici părinții călugări de la măn(ă)stire(a) Slatina de a lua de a zăce(a) din cele ce vor fi numita moșie, adec(ă) din țarini cu pîine i din finațe, din livezi cu pomi, din prisăci cu stupi, însă din 10 stupi unul, iar fiindu mai mulți, ori moi puținii, să ia câte o para de stup, cum și oamenii ce vor fi șazători cu casă, să aibă a lucra bo(i)erescul la măn(ă)stire, veri să deii bani după obiceiul și după hotărârea testamentului.

Pentru aceia poroncim domnie me(a) dum(neavoastră) ispravnici de ținut, de s-ar arăta vre unii împotriviitori a nu da vinitul moșiei, pe unii ca ace(e)a să-i supui, împlinind de la dănsii, iară având cineva a răspunde, să-ș(i) ia scrisorile ce ar ave(a) și să vie să stea de față la divan.

Aceasta poroncim.

Bib. Ac. R.S.R., 38/CLXXXVII. Original, cu pecete. O copie din 1841, iunie 29, la 134/DCLXXVII.

VII

1779 martie 12. Cuvioasă egumene a svintei mănăstiri Slatina, chir Ghenadii, să fii sănătos și blagoslovit.

Fiindcă schitul Unsa a rămas pustiu, lipsind de acolo călugărul ce au fost orânduit și niște călugărițe rușe de la schitul Toderești neputînd să mai trăiască acolo pentru treacerea în sus și în gios a turcilor, fiind aproape de drumul și cerând ca să meragă să să așeze acolo la Unsa unde este loc mai în lături, am socotit și noi decât să șază schitul acela pustiu și le-am dat vo(i)e ca să margă să să așeze acolo, vrînd ele să facă acolo și bisearică, fiind cea veache cu totul stricată; și osăbit că venitul ce-au avut mai înainte mănăstirea de la schit(ul) acela, poate să-l aibă și de la dănsăle.

Deci îți scriem ca să fie și cu știrea cuvioșii tale. Aceasta.

1779 mart(ie) 12.

Bib. Ac. R.S.R., 123/CLXXXVII. Original. Adresa : Cuvioșiei sale egumenu-lui chir Ghenadii de la svânta măn(ă)stire Slatina cu blagoslovenie să s(e) dea.

VIII

1787 iunie 20. Noi Alexandru Ioan Ipsilanti v(oe)voda bojiu mil(o)st(iiu) z(emli) Moldavscoi.

Se faci știre cu această carte adom niei mele, că prin jaloaba ce ne-au dat Macarie egumenul și cu tot săborul de la mănăstire(a) Slatina ce esti la ținutul Sucevii, au arătat precum schitul Unsa și cu moșie(a) Horgeștii ci esti la ținutu(l) Hărlăului, iaste metoh mănăstirii Slatinii, asupra căruie schit și moșie are mănăstirea Slatina și cărți gpod. de întăritură și cerșind ca după acele(a)ș(i) cărți gpod. ce are mănăstirea să i să facă întăritură și prin domniasca noastră carte, domnie(a) mea i-am rînduit la al nostru cînstit și credincios bo(i)er dum(nealui) Necolae Ros(e)t vel log(o)f(ă)t unde au scos egum(enul) de au arătat aceste scrisori : întâi o carte de la Mihai Racoviță v(oe)voda din le(a)t 7227 (1719) apr(ilie) 25, prin care scrie că egum(enul) de la mănăstirea Slatina au arătat o carte de la domnul

Gheorghe Ștefan vodă scriind precum au văzut carte(a) domnului Alexandru v(oe)voda pentru mănăstirea Unsa, că au dat-o să fie metoh mănăstirii Slatinii și să aibă călugării de la m(ă)n(ă)stirea Unsa a-ș(i) da sama la egum(enul) de Slatina de toate veșmintele, odoarările și cărțile i dresese, după care și domnie sa Mihai vodă Racovițe întărește să să urmeze și să fie călugării de la monăstire(a) Unsa supt ascultare(a) egum(enului) de măn(ă)stirea Slatina, cum arată carte(a); al doile(a) o cartē de la domnul Grigorie Ghica v(oe)voda din l(ea)t 7248 (1740) mai 22, asemenea(a) întărind măn(ă)stirii Slatinii pentru măn(ă)stirea Unsa ca să fie călugării de acolo supt ascultare(a) egum(enului) de Slatină, după cărțile ce s-au văzut de la alți domni de mai înainte; al treile(a), o carte de la domnul Costandin Mihai Cehan Racovițe v(oe)voda, iarăși întăritură măn(a)stirii Slatinii pe măn(ă)stirea Unsa ce esti în tăn(ut)(ul) Hărlăului, care esti metoh măn(ă)stirii Slatinii, după carte(a) părintelui domnii sale Mihai vodă și după carte(a) domnului Grigorie Ghica v(oe)voda, cum și după alte cărți a altor domni de mai înainte, cum arată cartea ce esti din 7259 (1751) ghen(ar) 12; apoi au mai arătat egum(enul) și altă carte din l(ea)t 1765 iun(ie) 13, prin care scrie că schitul Unsa și cu moșie(a) Horgeștii l-au fost luat în stăpânire Pahomie Crupenschi de la m(ă)năstirea Slatina, cu tocmală în scris, ca în viața lui să nu-l strămute nime(ni) de la acest schit și să de(a) pe an câte șasă ocă de ciară la măn(ă)stirea Slatinii, precum s-au văzut atunci și scrisoare(a) de tocmală a lui Pahomie Crupenschi încredințată de răposății Nichifor mitropolitul i Sandul Sturze log(o)f(ă)t, apoi că murind Pahomie Crupenschi și rămăind schitul și moșie(a) în stăpânire(a) măn(ă)stirii Slatinii, să dă volnicie egum(enului) și călugărilor de la măn(ă)stire(a) Slatina ca să aibă a lua de a zecea parte din cele ce vor fi pe moșie(a) Horgești, cum arată carte(a).

Drept aceea, după încredințate scrisori ce au arătat acum egum(enul) de la măn(ă)stire(a) Slatina înainte(a) dumisale vel log(o)f(ă)t, din care s-au dovedit că schitul Unsa și cu moșie(a) Horgeștii ot Hărlău iaste metoh măn(ă)stirii Slatinei, am crezut și iată că prin carte(a) aceasta a domniei mele, întărim măn(ă)stirii Slatinei, ca să aibă în stăpânire și în purtare de grijă schitul Unsa și cu moșie(a) Horgeștii și călugării de acolo să fie supt povățuire(a) și ascultare(a) egum(enului) de la măn(ă)stire(a) Slatina, cum și moșie(a) Horgeștii a schitului, să să stăpăniască în toate semnale și hotarările și săș-(i) ia și venitul din toate pe obicei și după hotărâre(a) ponturilor gpod.

Aceasta poroncim.

Bib. Ac. R.S.R., 39/CLXXXVII. Original. Pecete rotundă în tuș roșu. Copie întărită de mitropolitul Veniamin Costachi nî anul 1820, iulie 15, la 81/CLXXXVII; altă copie la 125/DCLXXVII.

IX

1803 mai 7. Noi Alexandru Costandin Muruz v(oe)voda cu mila lui Dumnezeu domnul țării Moldaviei.

Se face știrea cu această carte a domniei mele pentru schitul Unsa da la tîn(ut)(ul) Hărlăului, că dănd jalbă cătră domniea mea starița și călugărițele ce lăcuiesc acolo, au arătat că schit-ul) acesta fiind lipsit de multe trebuincioasă, are oareșcari cuprinderea de milă prin cărți gpd, de la luminații domni de mai

înaintea, făcând rugămintea ca să li să întărească acea puțină milă și prin carte(a) domniei mele.

După cari jalobă ce n-au dat, făcându-să cercetarea și adevărindu-ne domniea mea că schitul acesta dă află întru lipsă de celi trebuincioasă și că pitrecirea lor li estea, numai cu agiutoriu de pe la creștini și văzindu-să și din cărțile gpd. ci ni-au arătat că au avut ace(a) puțină milă, nu li-am trecut ci vederea, ci, milostivindu-ne asupra numitului schit, li s-au dat această carte a domniei mele, prin care hătărăm ca la slujba desătinii să aibă a scuti „cinzăci” stupi sau sfini (?) ci disătină, pi care bucate nimăru(i)e nici un ban să nu dea, nici să să supere de cătră slujbași cu vre-o cerirea de plată, osăbit pentru „patru” liudi, oameni streni, ce-și vor pute(a) găsi și aducea de acum înaintea dintr-altă țară de piste hotar, fără de bir în vistierie și fără de nici un amestic de darea cu alți lăcuiitori ai țării, fiind adevăriți și prin mărturia dregătorilor marginii că sânt streini, aduși acum di piste hotar, fără de bir să fiea (i)ertați și scutiți de tot birul visti(eriei) și de altea dări și havalelea ci vor fi asupra altor lăcuiitori, ci întru nimica să nu fiea supărați, rămăind numai pentru slujba schitului.

Pentru care poroncim domniea mea slujbașilor desătinii i dum(nea)v(oastră) isprav(ni)ci aiț in(u)t(u)lui și altor zapcii, văzind carte(a) aceasta o domniea mea, cu toții să aveți a urma întocma(i) precum mai sus să hotărăștea.

1803 maiu 7.

Bib. Ac. R.S.R., 83/CLXXXVII. Original. Pecete în tuș roșu.